

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: **Filosofie**
Studijní program: **2. stupeň**
Kombinace: **Francouzský jazyk – občanská výchova**

Antonín Švehla – jeho politika za první republiky
Antonín Švehla during „the First Republic“
Antonín Švehla pendant „la premiere Republique“

Diplomová práce: **06–FP–Filosofie–**

Autor:
Klára Mráčková

Podpis:

Adresa:
Pod viaduktem 950
155 00 Praha 5-Stodůlky

Vedoucí práce: **PhDr. Břetislav Daněk**
Konzultant:

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
58	10 400	4	3	13	6

Obsah:

1. ŽIVOT A POLITIKA	5
1.1 Život Antonína Švehly a politické	5
2. AGRÁRNÍ STRANA	9
2.1 Vznik a vývoj agrární strany	9
2.2 Agrární strana během 1.světové války	11
3. VZNIK ČESKOSLOVENSKA	14
3.1 28.říjen 1918	14
3.2 Působení Švehly v Kramářově vládě	16
3.3 Vznik rudozelené koalice	18
3.4 Německá příslušnost k Československu	21
4. ÚSTAVA A ZÁKONY	23
4.1 Pozemková reforma	24
4.2 ŠVEHLŮV PODÍL NA TVORBĚ ÚSTAVY	27
4.3 VZNIK TZV.PĚTKY	29
5. ŠVEHLA V ČELE VLÁDY	31
5.1 První Švehlova vláda	31
5.2 Druhá Švehlova vláda	37
5.3 Třetí Švehlova vláda	41
5.4 Odchod z politické scény	43
6. ŠVEHLA A MASARYK	44
7. PEDAGOGICKÝ VÝZNAM	49

-
- Příloha č.1 Vývoj Československé agrární strany v habsburské monarchii
  - Příloha č.2 Vývoj agrárního hnutí v Československu v letech 1918 – 1938
  - Příloha č.3 Organizační struktura agrární strany v letech 1922 – 1938
  - Příloha č.4 a č.5
Portrét A. Švehly
  - Příloha č.6 a č.7
Fotografie Národní rad 1918
Švehla v rozhovoru s TGM

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 - školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne: 30.listopadu Klára Mráčková
2006

1. Život a politika

1.1 Život Antonína Švehly a politické Působení před 1.světovou válkou

Antonín Švehla se narodil 15. dubna 1873 v Hostivaři u Prahy. Byl desátým ze čtrnácti dětí Antonína a Marie rozené Bohuslavové. Díky ní mohl jeho rod sahat až do husitské doby. Otec Antonína Švehly, hostivařský velkostatkář, byl prvním místopředsedou Sdružení českých zemědělců a předákem české agrární strany. Antonín Švehla se měl původně stát řemeslníkem, ale zůstal hospodařit na rodinném statku, který převzal po smrti svého otce 22. března 1900. Ze 13 Švehlových sourozenců se politicky angažoval i JUDr. Stanislav Švehla, předseda Svazu hospodářských zálož, spoluzakladatel a místopředseda Československé agrární banky. Na poli medicíny vynikl další Švehlův bratr Karel, který působil jako profesor na dětské klinice. Antonín Švehla vystudoval nižší školu střední a odbornou školu hospodářskou. Své odborné vědomosti si později doplňoval jako samouk. Z vlastní zkušenosti poznal a prožil hospodaření na statku, což mu umožnilo lépe porozumět zemědělské problematice. Svých praktických poznatků a zkušeností používal během vlastního politického působení.¹⁾

Do veřejného života vstoupil ve věku dvaceti let, jako zakladatel Tělocvičné jednoty Sokola v Hostivaři. Po

dobu třinácti let byl jejím cvičencem a dvacet pět let zastával funkci jejího starosty. Zúčastňoval se schůzí sociální demokracie a podle Václava Klofáče, zakladatele národně sociální strany, byl Švehla jeden rok členem mládežnické organizace národně sociální strany v Hostivaři.

Antonín Švehla se začal politicky angažovat po založení agrární strany, původně Česká strana agrární, česká politická strana v Rakousko-Uhersku. Založena skupinou členů mladočeské strany 1896 v čele s Alfonsem Štastným. Spoluzakladatelem a místopředsedou se stal jeho otec. Po otcově smrti Švehla přebíral štafetu. Jeho úkolem se stala organizační a agitační práce. Díky své nezměrné pracovitosti a cílevědomosti se propracovával velmi rychle. Roku 1901 vstoupil do výboru Tiskařského a vydavatelského družstva rolnického, které vydávalo Obranu zemědělců. Tento časopis vycházel dvakrát týdně. Zajímavostí zůstává, že Švehla osobně v novinách téměř nepublikoval, ale úspěšně se mu dařilo organizovat práci stranického tisku. Nebyl intelektuálem v politice, ale praktikem. Hlavním posláním Obrany zemědělců se stala propagace programu a cílů agrární strany. O dva roky později byl Švehla zvolen předsedou Tiskařského družstva. Po svém zvolení vystoupil s plánem na založení deníku, který by oslovil většinu venkovského obyvatelstva.

Agrární strana po svém založení sdružovala zejména střední a větší sedláky. Přestože měla tato vrstva obyvatel velký hospodářský význam, nemohla poskytnout dostatečný počet hlasů ve volbách, a tím zvýšit politický význam agrární strany. Švehla však do

budoucnosti počítal s přijetím všeobecného rovného volebního zákona, a proto se snažil získat pro agrární stranu i drobné zemědělce, kteří by tvořili největší vrstvu potencionálních voličů. Agrární strana se tak měla stát masovou politickou stranou hájící zájmy celého venkova.

Švehla si uvědomoval potřebu zvýšit vzdělanost a obecný rozhled venkova, k čemuž měl rozhodnou měrou přispívat agrárnický tisk a publikace. Přes finanční potíže, které vznik agrárnického deníku provázely, vyšlo první číslo Venkova 29. března 1906.²⁾

Díky svým organizačním schopnostem byl Švehla roku 1902 zvolen do výboru agrární strany. Roku 1903 došlo ke změně stanov úpravou, na jejíž tvorbě se Švehla z velké části podílel. Podle upravených stanov se agrární strana otevřela všem zemědělcům a zemědělským dělníkům, bez ohledu na jejich majetek. Tak se naplnilo Švehlovo krédo, podle něhož měl být malý člověk získán pro stranu a stát se její oporou pro svoji početnost. Agrární hnutí mělo hájit nejen stavovské zájmy zemědělců, ale podle Švehly se mělo stát i hnutím národním.

Ke skutečnému zlomu ve vývoji strany došlo na sjezdu 3. prosince 1905, kdy se Švehlovi podařilo prosadit požadavek na všeobecné a rovné hlasovací právo do zastupitelských sborů, jako část programu agrární strany, přestože s tímto návrhem část zakladatelů strany nesouhlasila. Hlavní část odpůrců nového hlasovacího zákona tvořili zástupci větších sedláků. K boji o tento zákon došlo nejen formou demonstrací, ale též na půdě říšské rady. Po předložení návrhu volebního zákona,

vypracovaného rakouskou vládou, se v říšské radě rozhořel boj mezi stranou mladočeskou a agrárnickou. Spor vypukl kvůli rozdělení tzv. kurií (volebních obvodů) na venkovské a městské, přičemž pro zvolení poslance za městský obvod stačilo mnohem méně hlasů než pro zvolení poslance za venkovský.³⁾ Dalším sporným bodem návrhu zákona se stalo jisté zvýhodnění voličů německé národnosti vůči ostatním národům. Přes rozhodný odpor agrárníků vůči těmto omezením vstoupil nový volební zákon v platnost dne 26. ledna 1907. Tichá podpora volebního zákona agrárníky způsobila odliv voličů mladočeské straně. Volby do říšské rady byly vyhlášeny na květen 1907. Do čela volební kampaně agrární strany se postavil Švehla, ač sám ve volbách nekandidoval. Jeho strana získala nejvíce mandátů z českých politických stran v říšské radě.

Předsedou agrární strany byl Švehla zvolen 21. října 1909, čímž byl oficiálně prohlášen vůdcem strany, kterým zůstal až do své smrti roku 1933. Pod Švehlovým vedením se agrární straně podařilo uspět též ve volbách do říšské rady roku 1911, kdy agrárníci vytvořili největší český poslanecký klub ve Vídni.

2. Agrární strana

2.1 Vznik a vývoj agrární strany

Na úvod reflexe osoby Antonína Švehly stručně nastíním vývoj agrární strany a prvních organizací, které se snažily sjednotit zemědělský lid do určité politické síly. Ta měla, jak je vůbec cílem politických stran, sloužit k prosazování a obhajobě jejich zájmů v zastupitelských sborech.

Jak sami agrárníci uváděli, kořeny agrarismu lze vysledovat v díle fyziokrata Françoise Quesnaye (1694–1774) nazvaném *Tableau économique* z 18. století. Vlastní myšlenku agrarismu lze charakterizovat takovým pohledem na půdu, jako na kolébku a živitelku lidstva, v níž probíhá proces udržující při životě všechny organismy. Později byli do této teorie zahrnuti zemědělci, jako údajně méně zkažená část lidstva, která zůstává v kontaktu s půdou a přírodou, na rozdíl od městského obyvatelstva.

Vlastní agrární hnutí vzniklo v 80tých letech 19. století v Německu a zanedlouho začaly první zemědělské organizace vznikat i v Rakousku, jako reakce na hospodářskou agrární krizi způsobenou dovozem levných zemědělských produktů z Ameriky. V Čechách se k hospodářské krizi přidala ještě politická nespokojenost

a nejvlivnější strana mladočeská nebyla schopna dostatečně hájit zájmy zemědělců.¹⁾

Roku 1889 byli zvoleni do moravského zemského sněmu první dva poslanci zastupující výhradně zájmy zemědělského lidu. Oba byli kandidáty Českomoravského spolku selského pro Moravu a Slezsko, založeného 22. září 1883. Tento spolek však neměl ani politický program, ani se nestal politickou stranou. V jižních Čechách se vytvořilo hnutí na podporu zájmů zemědělců kolem postavy sedláka a novináře Alfonse Šťastného, který vydával v Táboře první zemědělský tisk Selské listy, vycházející od roku 1889 do roku 1912. Zemědělské hnutí Selská jednota pro království české vzniklé ve středních Čechách roku 1889 vydrželo pouhý rok.²⁾

Do českého zemského sněmu byli první zástupci zemědělského hnutí zvoleni roku 1895, jako kandidáti Zemské selské jednoty pro království české, vzniklé roku 1891. Do sněmu byl mezi jinými zvolen i Alfons Šťastný, jehož program obsahoval hospodářské a politické požadavky zemědělského hnutí. Za stěžejní bod jeho programu lze považovat návrh na zavedení poměrného hlasování podle počtu obyvatel, protože dosavadní kurijní rozdělení voličů výrazně znevýhodňovalo nezámožné venkovské obyvatelstvo. Za skutečného předchůdce agrární strany lze ale pokládat Sdružení českých zemědělců, vzniklé koncem roku 1896.³⁾ Se vznikem tohoto sdružení se váže i vydávání časopisu Obrana zemědělců, který se přejmenoval roku 1906 na Venkov a začal vycházet jako deník.⁴⁾

6. ledna 1899 byla založena samostatná Česká strana agrární. Vznikla spojením Sdružení českých zemědělců a

Zemské selské jednoty.⁵⁾ Roku 1905 se připojilo i moravské a slezské hnutí a byl přijat název Československá strana agrární. Významným mezníkem v historii agrární strany se stala léta 1905-6, kdy probíhal politický boj o zavedení všeobecného volebního práva. Kvůli tomuto zákonu došlo k prudkým rozporům agrární strany s mladočechy. Agrárníci se snažili prosadit zavedení nové volební zásady. V následujícím roce se agrární strana dočkala velkého politického úspěchu ve volbách do říšské rady, kdy její členové tvořili třetinu českých zástupců. Během působení v říšské radě i zemském sněmu hájili agrárníci státoprávní program českého národa, přičemž se dokázali povznést i nad svůj stavovský zájem.⁶⁾

2.2 Agrární strana během 1.světové války

Až do roku 1917 se agrární strana vyjadřovala opatrně k budoucímu politickému vývoji. Podle Ferdinanda Peroutky je možné do počátku války hovořit o Antonínu Švehlovi jako o straníkovi, ale s válečným vývojem se Švehla začal výrazně prosazovat jako státník. Po vstupu Spojených států amerických do války v dubnu 1917 Švehla začal tušit možnou porážku ústředních mocností. Do té doby byl zastáncem politiky dvou železek v ohni, už proto, že nebylo možné uhodnout, jakým směrem se bude válečný vývoj ubírat. Agrární strana se prostřednictvím svého tisku začala otevřeně vyjadřovat proti režimu.

Založením Českého svazu poslanců a zejména reorganizovaného Národního výboru v létě 1918, se vytvořily domácí orgány, které prosazovaly myšlenky rozbití monarchie.¹⁾ Jan Hajšman, člen odbojové tzv. Maffie, zdůrazňoval Švehlovu roli při zakládání obou organizací. S pokračováním války se zhoršovala situace v zásobování obyvatel potravinami, což se pokoušela rakouská propaganda využít proti agrární straně a rolníkům. Proto Švehla spolu s Adolfem Prokúpkem zorganizovali hnutí České srdce. Hlavní pracovní náplní této organizace se stalo pořádání sbírek šatstva, ubytovávání nejchudších městských obyvatel na venkově a výživa nejchudších, s výrazným zaměřením na české obyvatelstvo. Dalším Švehlovým přínosem ke zlepšení zásobovací situace se stalo ustanovení Hospodářských rad jako orgánů Národního výboru. Zemská hospodářská rada byla ustanovena 18. srpna 1918. Jejím předsedou se stal Švehla a ve výboru byly zastoupeny i další politické strany. V Brně byla Založena Hospodářská rada pro Moravu a Slezsko. Hospodářské rady se staraly o výkup potravin od zemědělců a jejich následný prodej státu. Činnost hospodářských rad se osvědčila i po válce, kdy problémy se zásobováním několik let přetrvávaly.

Zahraniční prozatímní čs. vláda byla ustanovena 14. října 1918 ve složení T. G. Masaryk, E. Beneš a M. R. Štefánik. 18. října 1918 vydala Prohlášení o nezávislosti Československa. Zpráva o ustanovení prozatímní vlády a vyhlášení samostatnosti přišla do Prahy v druhé polovině října 1918. Národnímu výboru, vrcholnému orgánu národního hnutí, jehož předsedou byl Kramář a

místopředsedy Klofáč a Švehla, se téměř podařilo tyto zprávy před veřejností utajit, aby nedošlo k předčasným živelným akcím.²⁾ 23. a 25. října odjela do Ženevy delegace složená se zástupců Národního výboru, Českého svazu a několika dalších odborníků. Po odjezdu Kramáře a Klofáče se do čela Národního výboru postavil Švehla.³⁾

26. října se předsednictvo Národního výboru usneslo o převzetí Obilního úřadu, s čímž vyjádřila souhlas i vláda, v té době již neschopná zajistit zásobování potravinami.

3. Vznik Československa

3.1 28.říjen 1918

V noci ze 27. na 28. října obdrželo vedení Národního výboru v Praze zprávu o zhroucení italské fronty, kterou jim zatelefonoval sociálně demokratický poslanec Tusar z Vídně.

Ráno 28. října se sešlo úřadující předsednictvo Národního výboru u Švehly, aby se dohodlo na dalším postupu. Dopoledne Švehla s Františkem Soukupem převzali Obilní ústav jménem nového československého státu. Chtěli tak zabránit tomu, aby se obilí neodvezlo na frontu. Stalo se tak ještě předtím, než do Prahy dorazila oficiální zpráva o nabídce příměří a míru, tzv. Andrassyho nóta z 27.10.1918, kterou chápala většina obyvatel jako kapitulaci. Byla to žádost rakousko-uherské vlády o separátní mír. Po poledni Švehla, Rašín, Soukup, Stříbrný a Šrobán oznámili na místodržitelství, že Národní výbor přebírá moc do svých rukou. Odpoledne se podařilo zástupcům Národního výboru dohodnout s vojenským velením v Praze a zabránilo se tak hrozícímu střetnutí vojska s manifestujícími davy. Národní výbor se zavázal, že udrží pořádek vlastními silami. Za pomoci řečníků vyslaných do ulic zorganizovat lid sympatizující s generální stávkou 14.10.1918 se podařilo zahájit zasedání v obecním domě. Večer byl Národním výborem vydán

zákon o zřízení samostatného státu československého. Tímto zákonem byly ponechány v platnosti všechny zemské i říšské zákony a všechny úřady měly spadat pod řízení Národního výboru. Kontinuita dosavadních zákonů měla zabránit vypuknutí možných zmatků a nepokojů a zajistit hladký běh nového státu. Přijetím zákona o zřízení samostatného státu rozšířil Národní výbor svoji působnost i do zákonodárné oblasti. V reakci na pražské události vznikl se souhlasem Švehly v Brně Národní výbor pro Moravu, který zajistil klidné převzetí moci v této oblasti.

Díky Švehlovu tlaku na ostatní politické strany, zejména na socialisty, se podařilo zabránit možnému střetu s orgány monarchie během převratu, protože česká města byla obsazena rakouskými vojsky, tvořenými převážně cizími příslušníky.

Národní výbor se stal na více než dva týdny hlavním administrativním a zákonodárným orgánem. Mimo jiné přijal zákon o ustanovení tzv. Revolučního národního shromáždění, složeného jen z "Čechoslováků". To se 14. listopadu označilo za ústavodárný parlament a zvolilo vládu i prezidenta.¹⁾

14. listopadu 1918 byla utvořena vláda všenárodní koalice. Opírala se o hlavní české strany zastoupené v parlamentu bývalé monarchie a stranicky nedělené zástupce Slováků. Její složení neodpovídalo skutečným náladám zradikalizovaných mas obyvatel. Revoluční nadšení po svržení monarchie brzy pominulo a ve vládě začalo docházet k prvním střetům občanských stran se stranami

levicově zaměřenými. Obecně se největší podpoře v poválečném období v Evropě těšily levicové strany, povzbuzené vývojem v Rusku. Tento trend se nevyhnul ani Československu. Před vládou vyvstal mj. úkol připravit volební zákony pro parlamentní i komunální volby. Parlamentní volby však nebylo možné vyhlásit, dokud nebyly přesně určeny hranice Československa. První obecní volby v českých zemích se konaly 15. června 1919.²⁾

3.2 Působení Švehly v Kramářově vládě

V prvé Kramářově vládě se Švehla stal ministrem vnitra, protože správně pochopil z jakého postu bude možné nejlépe řídit administrativu a kde se bude tvořit ústava. Stal se jím i přes to, že v Ženevě se Kramář s Benešem dohodli svěřit Švehlovi post ministra zemědělství, což vyplývalo z jeho předsednictví v agrární straně. 30. prosince 1918 vydal Švehla vyhlášku, v níž vyložil zákon shromažďovací, spolkový a tiskový a ukládal úřadům, jak se mají demokraticky chovat k občanům. Tato vyhláška obsahovala také výzvu k občanům, kteří měli přehodnotit a změnit své chování k nově založeným demokratickým úřadům. V prvních měsících republiky vyvstalo před Švehlou množství úkolů, z nichž nejdůležitější bylo obsazení správních úřadů, převedení četnictva, spadajícího do té doby pod ministerstvo

národní obrany, pod ministerstvo vnitra. Četnictvo se stalo prvním významnějším ozbrojeným orgánem vlády v době, kdy ještě nebyla utvořena domácí armáda a uplatnilo se především na Slovensku, kde pomáhalo řešit nastalé bezvládní. Ministerstvo vnitra se podílelo i na přípravě ústavy a volebních zákonů. Na zabezpečení nově vytvořených hranic se podílela pasová a cizinecká kontrola řízená ministerstvem vnitra.

První poválečné roky přinesly mnoho zkoušek republiky. Neutěšené hospodářské poměry v zemi vedly k množství demonstrací a bouří lidu. V reakci na dané události vytvořil Švehla tzv. poradní sbor pro opatření k zamezení veřejných nepokojů. Poradní sbor obsahoval zástupce politických stran, dělnických organizací a tělocvičných jednot. Zástupci poradního sboru přispívali k udržení pořádku během demonstrací. Levicovní sociální demokraté využívali nastalé situace k zakládání dělnických, selských a vojenských rad ve jménu socialistické revoluce. Národní demokraté kritizovali Švehlu, že nereaguje dostatečně razantně na tyto události. 22. května vypukly v Praze největší „protidrahotní“ bouře. Davy rabovaly obchody a Švehla odmítal vydat rozkaz k použití vojska. Nakonec souhlasil ve vládě s návrhem použít vojsko, ale vymínil si, aby byli vojáci doprovázeni zástupci dělnických organizací, kterým se dařilo davy uklidnit, a zabránil tak situaci, která hrozila přerůst v občanskou válku. Mistrné vyřešení nastalé situace kladně hodnotil i umírněný zástupce sociální demokracie Rudolf Bechyně. Na návrh ministerstva vnitra byl koncem května přijat zákon na zřízení lidových

soudů k potírání lichvy. Významnou roli v zásobování obyvatel nadále hrály hospodářské rady. Švehlovi se během dvouletého působení na ministerstvu vnitra podařilo postupně odsouvat z hlavní politické pozice Kramáře, který se sice staral o reprezentaci státu, ale oproti Švehlovi zanedbával každodenní organizační práci.

3.3 Vznik rudozelené koalice

Volební výsledky z 15. června 1919 se staly klíčem pro vytvoření nové vlády. Prezident Masaryk chtěl pověřit jejím sestavením Švehlu, protože se Beneš spolu s Kramářem obávali reakce západoevropských států na vznik socialistické vlády v Československu se sociálním demokratem v čele. Švehla prezidentovo pověření odmítl s ohledem na výsledky voleb, v nichž sociální demokraté získali kolem 30 procent hlasů, oproti 20 procentům agrární strany. Ukázalo se, že je potřeba vytvořit vládu, která by se těšila jako vláda dělníků a rolníků dostatečné důvěře lidí a zároveň by byla schopná zabránit další bolševizaci české společnosti. Sestavením nové vlády byl prezidentem pověřen sociální demokrat Vlastimil Tusar. Agrární strana s Klubem slovenských poslanců vstoupily do koaliční vlády se sociální demokracií, stranou čs. socialistů a podporou strany pokrokové. Tak vznikla tzv. rudozelená koalice, která vytvořila dvě po sobě jdoucí vlády, v jejichž čele stál Vlastimil Tusar.¹⁾

1. Tusarova vláda rudozelené koalice trvala od 8. července 1919 do 25. května 1920. Během ní měla vládní koalice v parlamentu většinu. 2. Tusarova vláda rudozelené koalice, nastoupivší v květnu 1920, vydržela necelé čtyři měsíce a nepodařilo se jí získat majoritu v parlamentu.²⁾

Zatímco tyto vlády prosazovaly řadu socialistických požadavků, v Národním shromáždění převládaly i po parlamentních volbách v dubnu 1920 občanské strany. Vstup agrární strany do koalice se sociálními demokraty se jevil zárukou pokračování demokratického vývoje jak pro domácí politickou scénu, tak pro zahraničí. Švehla si uvědomoval nebezpečí socialistické revoluce, která mohla ohrozit Československo. Na vládu vyvíjelo největší tlak zradikalizované dělnictvo, často podporované socialistickými stranami. Švehla byl panující situací donucen ustoupit ve svých požadavcích socialistické převaze ve vládě. Pro ní se stalo nejdůležitějším úkolem vypracovat systém sociálního zákonodárství, s čímž souhlasila i většina opozičních stran. Prioritu získaly zákony týkající se dělnické třídy a dalších zaměstnanců. Za svůj postup se stal Švehla terčem kritiky části členů agrární strany. Podporu Švehlovi poskytovaly hlavně organizace malozemědělců, které neviděly v dělnictvu svého nepřítele. Postupně se v agrární straně vytvořily čtyři hlavní opoziční skupiny. František Udržal se postavil do čela největší části statkářských odpůrců Švehlovy vládní politiky. Malá část odpůrců vytvořila 21. prosince 1919 vlastní stranu zvanou Československá rolnická jednota. Voličskou základnu a pevnou organizaci

agrární strany se ale nepodařilo odchodem části nespokojenců narušit. Důvodem nespokojenosti byl nejen vstup agrární strany do koalice se socialisty, ale též ústupky od politického programu agrárníků při tvorbě nových zákonů.³⁾ Zemědělci ještě několik let poté dopláceli za zachování sociálního klidu ve společnosti. Postupně Švehla dokonce vyvíjel tlak na vládu, aby byly problémy dělnictva vyřešeny co nejrychleji. Důvodem jeho počínání byla sílící činnost krajní levice, která se snažila vyprovokovat "proletářský" převrat ve státě. Švehla proto rovněž naléhal na sociální demokraty, aby se zbavili svého tzv. revolučního křídla, z něhož se později vytvořila komunistická strana. Obecně lze zhodnotit hlavně druhou Tusarovu vládu jako poměrně slabou, protože předsedu vlády nepodporovala jednotně ani sociální demokracie. Rovněž nemalou Švehlovou zásluhou se ale podařilo udržet pořádek ve státě a zažehnat hrozbu socialistické revoluce. Ostatně první Tusarova vláda se také kupř. věnovala tvorbě ústavy, přípravě pozemkové reformy, osamostatnění měny atd. Švehla účastí v obou Tusarových vládách dokázal, že je ochoten vzdát se části svého politického programu, jestliže je potřeba zachovat jednotu státu. Skutečnou hlavou rudozelené koalice se postupně stal Švehla, jako ministr vnitra a předseda druhé nejsilnější strany. Pravidelných týdenních porad s prezidentem se účastnil nejen Tusar jako předseda vlády, ale i Švehla. Ve funkci ministra vnitra Švehla pokračoval v upevňování správních a výkonných orgánů státní moci. Přestože se krajně marxistická levice uchýlovala až k teroru, např. při ovládání zaměstnanectva podniků,

Švehla dlouho odmítal přímý střet pořádkových sil s levicovými organizacemi. Na vysvětlení svého postoje přednesl ve sněmovně tuto výzvu:

„Nemohu zatajit, že všechno úsilí vládní a všechna opatření administrativní a soudní se minou účinkem, jestliže veřejnost sama, všechny vrstvy společenské a všechny strany politické nepřiloží ruce k dílu. S demokratickým státem vzrostla i moc demokracie, to jest lidu, ale i jeho odpovědnost a tím i odpovědnost politických stran, která je tím větší, čím více se pojem svobody a volnosti u jednotlivců zatemňuje.“¹⁾

Tak dal Švehla jasně najevo, že řízení a udržení pořádku v demokratickém státě není jen záležitostí vládních orgánů, ale vlastní politické strany by měly působit na své členy a organizace.

3.4 Německá příslušnost k Československu

Němci z českých zemí se vzpírali uznat svou příslušnost k Československu, dokud jim nebude sděleno rozhodnutí mírové konference. Chtěli, aby bylo všem jasné, že se podrobují diktátu mírové konference, proto až do září 1919 nehledali žádné styky s Čechy; jejich poslanci zůstávali členy rakouského Národního

shromáždění. Každá národní skupina měla právo usilovat o osud podle vlastní volby. Sebeurčení národů se zdálo nejkladnějším a nejmorálnějším výsledkem války. Mezinárodní delegace byla pro české stanovisko získána až hospodářským argumentem, poukazem na to, že česká země tvoří vyváženou hospodářskou jednotu, která nemůže fungovat bez uhlí, které se doluje v územích, osídlených Němci. Konečné a úplné vítězství českého stanoviska bylo zajisté způsobeno zejména tou okolností, že přirozenost historických hranic českých zemí byla zřejmá každému, kdo se podíval na mapu. Českoslovenští delegáti v Paříži měli často důvod blahořečit jasné linii horstva, narýsované kolem českých zemí. Byl to jejich nejpůsobivější propagační prostředek. Němci se do tohoto přírodou daného celku dostali kolonizací, která porážkou Rakouska a Německa roku 1918 skončila. Němci počítali s nařízením, které by jim zajistilo v Čechách autonomii, ale tímto požadavkem se mírová konference odmítla zabývat.

10. září 1919 byla v St. Germain podepsána mírová smlouva. Tímto byl uznán nový pořádek a Rakousko se zavázalo, že nadále bude všechny otázky, týkající se Němců z Čech, Moravy a Slezska, považovat už jen za vnitropolitickou záležitost československého státu. Hned druhý den po podepsání smlouvy byly ve Vídni zrušeny úřad zemského hejtmana a vojenské velitelství pro Sudetenland.

24. září vyložil předseda rakouské sněmovny důsledky míru ze St. Germain a přečetl prohlášení vlády. Teprve nyní, pravilo se v něm, přecházejí německé kraje k Československé republice, a rakouská vláda je hotova propustit je.

Čechům se teprve nyní otvírá vnitropolitický problém německé menšiny. Díky kompromisní politice Antonína Švehly se podařilo stabilizovat náročnou politickou situaci. Již na počátku 20.století se zajímal o národnostní menšiny a jejich politickou integraci. Ne všichni měli stejný názor, např. národní demokracie, která odmítla spolupracovat s německými stranami. O tomto problému se zmiňuje v kulturním výboru Národního shromáždění profesor Mareš. Tento řečník hlásal tedy téměř spokojeně, že mezi Čechy a Němci existuje boj od věků a na věky a že se nadá nic jiného dělat. Není snad s podivem, že ostatní strany váhaly přijmout ihned se stejnou spokojeností platnost tohoto dogmatu a hledaly spíše způsob, jak přeměnit historický fakt nepřátelství mezi Čechy a Němci v klidné soužití, založené na shodě, jak učinit budoucnost nepodobnou minulosti.

4. Ústava a zákony

4.1 Pozemková reforma

Významným zákonem, na jehož tvorbě se Švehla podílel, byl pozemkový zákon. Myšlenkou pozemkové reformy se agrární strana zabývala již před válkou při jednání říšské rady. S pozemkovou reformou počítal také zahraniční odboj. K 9. listopadu 1918 bylo Národním výborem schváleno obstavení velkostatků. Svou roli vedoucí k tomuto opatření sehrály nejen otázky sociální, ale i nacionalistické. Podle Peroutky mělo toto opatření sehrát i roli odplaty za ponížení českého národa po bitvě na Bílé Hoře, kdy byla půda českých šlechticů levně rozprodávána cizincům a nyní se Čechům naskytla příležitost k nastolení nového uspořádání.

16. dubna 1919 byl přijat zákon o zabránění velkého pozemkového majetku. Jednalo se pouze o rámcový zákon, ve kterém byla určena jen maximální výměra půdy, která bude vyvlastněna. Zákon rozhodl o záboru pozemků nad 150ha zemědělské půdy nebo nad 250ha půdy celkem. Další doplňovací zákony vznikl politický boj mezi stranami. Přestože z hospodářského hlediska vyvlastnění půdy přinášelo hrozbu snížení zemědělské produkce, politické zájmy stran hrály větší roli v rozhodování. Levicové strany navrhovaly vyvlastnění maximální, zatímco pravice byla pro omezené vyvlastnění.

Orgánem, který měl řídit vyvlastňování půdy, se stal Pozemkový úřad. Vznik nového úřadu se podařilo prosadit sociálním demokratům, kteří se obávali vlivu agrární strany na ministerstvu zemědělství. Předsednictví v

Pozemkovém úřadě bylo svěřeno zástupci agrární strany a další místa byla zprvu obsazována členy ostatních československých stran, ale postupně se podařilo získala největší moc v tomto úřadě agrární straně. Německá a maďarská část obyvatel byla při dělení zabrané půdy poměrně znevýhodněná.

Jablkem sváru mezi politickými stranami se stala otázka, komu má být zabraný majetek přidělen. Švehla trval na přidělení zabraného majetku drobným hospodářům, zatímco zástupce sociálních demokratů Modráček prosazoval buď zestátnění, nebo združstevnění. Během devíti měsíců mezi přijetím zákona záborového a přidělového zakládala agrární strana na venkově organizace nazývané Domoviny domkářů a maloročníků, jejichž členové ještě před přijetím přidělového zákona vyplňovali žádosti o přiděl půdy. Domoviny domkářů a maloročníků se staly jakousi odborovou organizací agrární strany. Do konce dvacátých let vzniklo kolem 5000 místních organizací s více než 100 000 členy. Podle programu bylo účelem odborové zemědělské organizace starat se o přiděl půdy ze zabraných velkostatků, poskytování právní a odborné pomoci členům, zajišťování úvěrů apod. Vedení organizace zajišťovala Ústřední domovina v Praze. Tiskovým orgánem Domovin se stal týdeník Domovina domkářů a maloročníků. Když byla koncem dvacátých let ukončena pozemková reforma, ztratily Domoviny hlavní důvod své existence. Vedení agrární strany se pokusilo omezit politický vliv Domovin a vyvíjely tlak na jejich členy, aby vstoupili do agrární strany.

30. ledna 1920 byl přijat tzv. přidělový zákon, který určoval jakým způsobem a komu bude zabraná půda přidělována. Zákon mimo jiné stanovil, že zabraná půda připadne bezzemkům, domkářům s maloročníky, jestliže splňovali dané podmínky. Do té doby byla agrární strana většinou pokládána za reprezentanta bohatších venkovských vrstev. Prosazením přidělového zákona se agrární straně a jejím odborovým organizacím podařilo posílit nižší a střední zemědělský stav, což následovně přineslo nárůst počtu členů strany. Pro agrární stranu byl však nejdůležitější nárůst volebních preferencí na venkově. Převodem zemědělského majetku do rukou drobných a středních zemědělců se též omezilo stěhování z venkova do měst. Pozemková reforma přinesla i nové české osídlování pohraničních oblastí, kde byly vyvlastněny rozsáhlé pozemky německých vlastníků. Hlavní význam celé pozemkové reformy spočíval v uklidnění venkova. Rozdělení zemědělského majetku mezi chudší vrstvy znamenalo zajištění sociálního klidu na rozdíl od měst, kde se žádná podobná reforma v průmyslu neuskutečnila; ta by ostatně působila ekonomicky zhoubně. Agrární strana pod Švehlovým vedením tak přispěla k upevnění demokracie v Československu, když se i její pomocí podařilo potlačit tendence na socializaci hospodářství, jak je prosazovaly marxistické strany. Sám Masaryk se k pozemkové reformě vyjádřil :

„ Jestliže odpůrcové naší reformy se dovolávají svatosti soukromého majetku, tedy nevidí, že pozemkovou reformou na místě několika set velkostatkářů stalo se soukromými majiteli více než půl miliónu lidí. Pozemková

reforma je opravdová reforma konzervativní... Jí naše republika prokázala střední Evropě velkou konsolidační službu. "2)

Pozemková reforma přinesla nakonec jen krátkodobé snížení agrární produkce a nenaplnily se tak obavy některých odborníků, varujících před úpadkem zemědělské výroby poté, co bude provedena parcelace půdy. Ve srovnání s vývojem hospodářství v okolních státech je možné prohlásit československou pozemkovou reformu, vypracovanou pod vedením agrární strany, za jednu z nejefektivnějších.

4.2 Švehlův podíl na tvorbě ústavy

Prozatímní ústava republiky byla vyhlášena 13. listopadu 1918. Na jejím základě bylo 14. listopadu ustaveno tzv. Revoluční národní shromáždění, jako představitel zákonodárné moci. Revoluční národní shromáždění vzniklo rozšířením Národního výboru na 256 členů. 11. března 1919 byl počet poslanců zvýšen na 270, hlavně pod nátlakem Slováků. Při rozdělování mandátů ve sněmovně bylo použito stejného klíče, který prosadil Švehla při tvorbě Národního výboru. Podkladem se staly volební výsledky do říšské rady z roku 1911, když ale v parlamentu nebyly zastoupeny strany reprezentující německé a maďarské obyvatelstvo.

Na tvorbě nové ústavy se Švehla podílel významným způsobem, když se mu dařilo uzavírat kompromisy se socialisty, jejichž některé organizace volaly po diktatuře proletariátu. Švehla však odhodlaně hájil svůj státotvorný přístup. Svůj vliv dokázal prosadit i proti Masarykovi v případě zákona o odluce církve od státu. Masaryk se v tzv. Washingtonské deklaraci československé nezávislosti zmínil i o možnosti provést v novém státě odluku církve od státu. Hlavním důvodem bylo spojení katolické církve s rakouským režimem. Švehla zhodnotil všechny důvody pro odluku i proti, a dospěl k názoru, že pro takový krok není vhodná doba. Slovensko rozhodně vystupovalo proti odluce a Švehla si uvědomoval, že náboženské cítění je na Slovensku často silnější než státní. Z toho důvodu nebylo vhodné odcizit slovenské obyvatelstvo republiky. V případě odluky církve od státu by též jmenoval církevní hodnostáře bez účasti Československého státu Vatikán, který nebyl zpočátku nakloněn republice a navíc hrál významnou úlohu v mezinárodní politice. Odluka by mohla podle Švehly dále zhoršit nejen vztahy Čechů se Slováky, ale i se silně katolickými Němci. Švehla varoval i před ztrátou mravní opory, kterou církev poskytovala. Přestože měla odluka církve od státu ve svém programu i agrární strana, Švehla pragmaticky upřednostnil zachování klidu ve státě před stranickým programem.¹⁾

Švehlův přínos při tvorbě ústavy ocenil i ústavní výbor sněmovny. Nová ústava vznikla ovšem bez účasti zástupců Němců a Maďarů, kteří se na její tvorbě odmítli podílet.

Ústava byla přijata v únoru 1920, spolu s dalšími čtyřmi významnými zákony. V platnost vstoupil nový volební řád, zákon župní, jazykový, zákon o senátu a volebním soudu.²⁾

4.3 Vznik tzv. Pětky

Vývoj politické situace v Československu do roku 1921 je možné hodnotit jako boj o zachování stability a demokracie nově vzniklé republiky. Jediným, kdo si udržoval ve státě nespornou autoritu, byl prezident Masaryk. Jeho vliv na politické řízení státu však nebyl dostatečně silný, protože jak prozatímní tak řádná ústava z roku 1920 nenaplnily vzhledem k odporu vůdců stran včetně Švehly představu zahraničního odboje, že u nás vznikne tzv. prezidentský systém (hlava státu bude i hlavou vlády) a nevybavily prezidenta oficiálně velkými pravomocemi. I proto vstoupil na politickou scénu v roce 1921 útvar nazývaný Pětka. Pod vedením Antonína Švehly ji vytvořili vůdové dalších čtyř hlavních československých politických stran. Rudolf Bechyně, zástupce sociální demokracie, Alois Rašín, národní demokrat, Jan Šrámek za lidovou stranu a národní socialista Jiří Stříbrný.

Podnětem pro vznik Pětky se stal nástup Černého úřednické vlády v září 1920, vyvolaný rozkolem v sociální demokracii, vrcholícím v generální stávce v prosinci 1920, kdy se státotvorné strany bály o udržení

parlamentního systému. Další podnět přišel v lednu 1921, když prezident Masaryk vážně onemocněl, pak odjel na dlouhý rekonvalescenční pobyt do Itálie a tzv. Pětka začala v politickém zákulisí plnit i funkce hlavy státu. V létě 1921 ovšem ohrozilo stabilitu tzv. Pětky hledání východiska z finanční krize.¹⁾

Členům pětky se postupně podařilo zavést disciplínu ve svých stranách. Většina významných politických jednání se odehrávala v tajnosti mezi členy pětky a parlamentu byly pouze předkládány závěry ke schválení. Protože existence tzv. Pětky nebyla zakotvena v zákonech ani v ústavě, stávala se terčem kritiky politických stran, které v ní neměly své zástupce. Dokonce sám Švehla v rozhovorech s Karlem Čapkem uznával, že pětka měla v sobě něco z diktatury, ale jak dále dodal, zůstala orgánem demokracie. Jejím významným přínosem pro demokracii se stal boj proti extremistickým stranám.

K významným kritikům politiky Pětky patřil i Ferdinand Peroutka, který ale hodnotil její funkci snahou státotvorných stran dohodnout se za všech okolností. Podle Peroutky byl Švehla nejsilnější osobností Pětky kvůli tomu, že byl nejcílevědomější, ale také díky své schopnosti nacházet kompromisní řešení.²⁾

Rudolf Bechyně shrnul funkci tzv. pětky ve svém článku „Nebezpečí tří set“ (poslanců) z roku 1922. Tvrdil, že pětka vnáší do parlamentu i celkově do politiky řád a klid.

5. Švehla v čele vlády

5.1 První Švehlova vláda

Od 26. září 1921 do 7. října 1922 byla u moci Benešova polouřednická vláda všennárodní koalice. Jejím předsedou měl být původně Švehla, který však na poslední chvíli tuto funkci odmítl. Ke konci Benešovy vlády docházelo často k jeho střetům i s politickými stranami v ní zastoupenými. Navíc se Benešovi nedařilo řídit jak domácí, tak zahraniční politiku. Švehlova představa do budoucna byla jasná: Je nutno vytvořit vládu, která by se mohla pevně opřít o většinovou podporu v parlamentu. Švehla byl poté, co se agrární strana stala díky rozkolu v sociální demokracii nejsilnější, pověřen Masarykem sestavením vlády. Protože si uvědomoval nutnost spolupráce s německými stranami, snažil se získat pro vstup do vlády i německé agrárníky a křesťanské socialisty. V tisku se objevily zprávy, že Masaryk nechtěl rozpustit Benešovu vládu, dokud Švehla nezaručí Benešovi místo ministra zahraničí v nové vládě, s čímž nesouhlasila celá Pětka. Švehla se snažil dosadit člověka, kterému by mohl důvěřovat.¹⁾

7. října byla jmenována vláda, v jejímž čele stanul A. Švehla, zástupce druhé nejsilnější parlamentní strany. Přestože měla sociální demokracie největší zastoupení ve sněmovně, její skutečný politický vliv nebylo možné

srovnávat s vlivem agrárníků. K oslabení sociální demokracie došlo po odtržení části jejích členů, kteří vytvořili komunistickou stranu. Místo ministra zahraničí připadlo E. Benešovi, další významná ministerstva obsadili A. Rašín (ministr financí), F. Udržal (ministr národní obrany), M. Hodža (ministr zemědělství), J. Dolanský (ministr spravedlnosti), J. Malypert (ministr vnitra).

Jak zmiňuje F. Peroutka, opět ani jeden z ministrů nebyl vybrán z řad senátorů, což vyvolalo značné rozčarování nad snižováním politického významu horní komory parlamentu, protože v praxi byla uznávána nepsaná dohoda, že žádný člen vlády nemá být vybírán ze Senátu.²⁾

Do vlády A. Švehly vstoupila Pětka jako celek a její zástupci uznávali zásadu rovnosti stran a přijímali jen kompromisní řešení, přičemž žádný ze členů Pětky nesměl být prostě přehlasován. Po předchozích poměrně slabých vládách se zdálo, že byla vybrána stabilní vláda, která vnese klid na domácí politickou scénu. Švehlova vláda byla rovněž vládou všennárodní koalice. Byly v ní zastoupeny sociální demokraté, národní socialisté, agrárníci, lidovci a národní demokraté. Ve skutečnosti se tato koalice podílela nejvýznamnější měrou na řízení politiky státu už od Benešovy vlády jmenované 26. září 1921 až do 18. března 1926, kdy nastoupila 2. úřednická vláda. Během vlády všennárodní koalice chyběla politická síla, která by byla schopná působit jako silná protiváha a brzda.

Před první Švehlovou vládou stál v době jejího jmenování nelehký úkol vyvést zemi z "hospodářské nouze",

jak označil ekonomickou situaci v zemi Masaryk v projevu proneseném den po jmenování vlády. Hospodářská nouze byla důsledkem deflační politiky, uplatňované pod vlivem Rašína Benešovou vládou. S nárůstem hodnoty čs. měny v letech 1921-22 se československé výrobky stávaly stále dražšími pro zahraniční dovozce. Prudký pokles zájmu o čs. zboží vedl k růstu nezaměstnanosti, snížení objemu výroby a celkovému poklesu obchodu. Přestože klesl výnos daní, rozsáhlé sociální zákony přijaté v předchozích letech byly zachovány, takže rostl deficit státního rozpočtu. Díky deflaci došlo ke snížení cenové, ale i mzdové hladiny.³⁾ Programové prohlášení vlády, s nímž žádala o vyslovení důvěry parlament, bylo vypracováno poměrně obecně, na rozdíl od přesně daného plánu dohodnutého tajně Pětkou. První výsledky vlády se dostavily roku 1923, kdy se vyrovnal státní rozpočet. Státní výdaje byly přizpůsobeny platební schopnosti obyvatel a došlo k "zrovnoprávnění" výroby průmyslové s výrobou zemědělskou. Byla to zemědělská otázka, která se mohla stát důvodem rozpadu koalice. Agrární strana se snažila přes odpor socialistů prosadit ochranná opatření pro zemědělskou výrobu a podporovala investice do zemědělství. V programovém prohlášení vlády byla zmíněna i podpora družstevního podnikání.

Potíže vládě způsobovaly i extremistické strany. Jednou z nich bylo Národní hnutí, jako reakce českých fašistů na politický vývoj v Itálii. Z dalších je třeba zmínit působení krajní levice i hnutí národnostních menšin, usilujících o odtržení. Největší extremistickou stranou ve státě byli komunisté. Všechny tyto strany a

hnutí představovaly riziko pro demokracii v Československu. Proto byl roku 1923 přijat zákon na ochranu republiky, což komunistická strana hodnotila jako okleštění demokracie. Podnětem k návrhu tohoto zákona byl atentát na Rašína. Dalším z nově přijatých zákonů byl tiskový zákon, v němž byla pozměněna soudní příslušnost.⁴⁾

Po roce 1924 byla znovu zavedena valutová kontrola, protože nebylo možné udržet kurz čs. měny. Rakouský a německý kapitál umístěný do té doby v Československu, začal být stahován zpět. To postavilo Švehlovu vládu před nové, nečekané problémy. Po stabilizaci rakouské a německé měny se Švehlova vláda rozhodla financovat hospodářský rozvoj z domácích zdrojů. To stavělo Československo na první místo ve střední Evropě, protože okolní státy řešily své finanční problémy zahraničními půjčkami. Od konce roku 1923 se začala snižovat míra nezaměstnanosti. Aktivita pro exportní stát, klíčové bilance zahraničního obchodu postupně rostla. Štědré sociální zákonodárství sice odčerpávalo významnou část domácího rozpočtu, ale Švehla s Englišem trvali na zachování sociálního programu. Starobní i zdravotní pojištění bylo s konečnou platností přijato v zákoně o sociálním pojištění dělnickém v roce 1924. Tak se Švehlově vládě podařilo uklidnit a stabilizovat situaci sedmi a půl milionů pracujících, včetně jejich rodinných příslušníků.

Švehla dokázal pevně udržet koalici i po obecních volbách roku 1923, kdy volební preference naznačily příklon od stran levicových ke stranám politického

středu, ovšem při sílení komunistů. Švehla zastával názor, že pro složení vládní koalice jsou stěžejní výsledky parlamentních voleb.⁵⁾

Rok 1925 přinesl vládě novou zkoušku, když se rozhořel protikatolický boj vedený hlavně levicí. Příčinou byl pastýřský list slovenských biskupů, k němuž se připojili i jejich čeští kolegové. Zakazovali v něm věřícím vstupovat do socialistických organizací a do Sokola. Protikatolická akce vyvrcholila při jednání parlamentu o změnách církevních svátků a památných dnů. Některé z církevních svátků byly zrušeny a nahrazeny svátky státními. Hladinu veřejného mínění rozvířila i tzv. Marmaggiho aféra. Švehla se stal čestným předsedou a T. G. Masaryk protektorem oslav 6. července. Jejich účast na mohutných oslavách 510. výročí upálení mistra Jana Husa byla tvrdě kritizována katolickými kruhy. Představitelé Vatikánu to pokládali za přímou urážku katolíků i papežského úřadu, přestože byl nuncius Marmaggi předem informován, že Jan Hus bude oslavován jako historická postava a nikoli jako odpůrce katolické církve. A. Švehla pronesl 5. července v Kroměříži řeč, v níž prohlásil, že příslušnost k určité církvi nesmí být chápána jako překážka, nebo naopak privilegium. Připomněl i potřebu tolerance mezi jednotlivými církvemi. V den výročí příchodu Cyrila a Metoděje tím chtěl naznačit, že otázka víry je osobní věcí každého občana. Nuncius Marmaggi zareagoval odjezdem z Prahy a přestože se Beneš snažil napravit vztah k Vatikánu, diplomatické styky byly zpřetrhány. Na domácí politické scéně pokračoval boj mezi socialistickými a katolickými stranami. Znovu byla

nastolena otázka odluky církve od státu. Největším zastáncem odluky se stala strana národních socialistů pod vedením J. Stříbrného, který nakonec rezignoval na místo ve vládě. Švehlovi se ale dařilo otevřenou roztržku mezi vládními stranami dlouho zdárně zažehnávat.

Roku 1922 byl v Československu obnoven volný obchod se zemědělskými produkty. Nedošlo však k obnovení cel platných v období rakouské monarchie. Do republiky bylo díky tomu možné dovážet bezcelně libovolné množství zemědělských produktů. V létě 1922 došlo ve světě k výraznému poklesu cen obilovin díky dobré sklizni. V zahraničí se vytvářely velké přebytky, jichž se snažily místní vlády zbavit. Zemědělci v Československu byli ohroženi přílivem levného obilí ze Severní Ameriky, které bylo navíc kvalitnější. V Československu byla v tomto období dokončena poválečná obnova zemědělství a produkce se poprvé dostala nad předválečnou úroveň. Republika se stávala soběstačnou v zemědělské produkci. Přestože se ceny koncem roku 1923 stabilizovaly, příliv obilovin ze zámoří pokračoval. Agráři si uvědomovali potřebu chránit zemědělce, kteří tvořili jejich volební základnu. Zatímco průmyslové výrobky byly chráněny před dovozem vysokými cly, na dovoz dobytka byla stanovena nízká cla a dovoz obilí byl bezcelní.⁶⁾ Proto bylo 4. června 1925 vydáno vládní nařízení o klouzavých clech na obilí a mouku. Původně agráři navrhovali ještě radikálnější zákon o clech na zemědělské produkty. Poté co agráři podpořili přijetí zákona o sociálním pojištění v 1924, očekávali, že přijetí zákona o clech ostatní strany akceptují; ty ale váhaly. Na nátlak agrárního

poslaneckého klubu však vláda přijala alespoň zmiňované nařízení o úpravě celního sazebníku klouzavými cly na obilí a mouku. Proti tomu vystoupili sociálně demokratičtí ministři a nabídli svojí demisi. Na svých postech setrvali až do sklonku roku 1925, kdy proběhly předčasné volby do Národního shromáždění. Po nich první Švehlova vláda 9. prosince 1925 odstoupila. Obecně lze hodnotit tuto vládu jako orgán, kterému se podařilo stabilizovat hospodářskou, finanční, ale i politickou situaci v zemi. Během tří let byly pozměněny nevyhovující zákony a vláda získala autoritu, k čemuž přispěla i její většinová podpora v parlamentu. Ta umožnila i přijetí některých nepopulárních zákonů. Konečně se podařilo odstranit zbytky chaosu a nejistoty způsobené první světovou válkou.

5.2 Druhá Švehlova vláda

Na předčasné volby se agráři připravili sjednocením své části české, slovenské i z Podkarpatské Rusi. Významná podpora venkovských slovenských voličů učinila agrárnickou stranu nejsilnější ve státě. Velkou měrou k jejímu vítězství přispěla i organizace života na venkově, kde byla zakládána hospodářská družstva a odborové organizace zemědělců. V celostátním měřítku volby naznačily odklon voličů od levicových stran směrem ke stranám politického středu. Jedním z důvodů

poklesu zájmu o levicové strany byl celkový hospodářský vzrůst země a dobré sociální zabezpečení obyvatel v čase obecné konjunktury. 9. ledna pronesl ale Švehla v senátu projev, v němž vyjádřil obavu, aby rychlost sociálních reforem nepředstihla hospodářské možnosti státu. Uvědomoval si nutnost rentability hospodářství a potřebu neustálých investic do rozvoje ekonomiky. Jen v takovém případě bylo možné sociální vymoženosti udržet. Doslova pronesl:

„ Státu nesmí býti lhostejno, je-li rentabilita podnikání dobrá či nikoli. To je věc zdravého rozumu, poněvadž nesmíme větev, na které sedíme, pod sebou uříznout.“

Po předčasných volbách Švehla obnovil všennárodní koalici ve stejném složení. Socialistické strany však nadále odmítaly uzákonění cel na zemědělské produkty. Vedla je k tomu hlavně obava, že se zavedením cel vzrostou ceny základních potravin, což by mohlo vyvolat napětí ve vrstvách tvořících jejich voličskou základnu. Na zavedení cel trvala agrární strana jako na svém základním požadavku pro jejich setrvání v koalici, a proto socialistické strany odmítly další účast ve vládě. První odstoupila sociální demokracie následovaná národními socialisty. Vláda ztratila v Národním shromáždění majoritu a 17. března 1926 podala demisi.

Ihned po přijetí demise prezidentem se odjel Švehla léčit do Itálie, protože předchozí události přispěly ke zhoršení jeho zdravotního stavu. Někteří komentátoři ale pokládali jeho nemoc za politickou. Svou nepřítomností

v republice měl údajně usnadnit přechod od koalice s levicí ke koalici stran politického středu.

Na Švehlův návrh byl prezidentem pověřen sestavením úřednické vlády J. Černý. Nová vláda byla jmenována 18. března 1926. Během jejího působení se v parlamentu začala formovat nová koalice.

Svým zastupováním Švehla pověřil Milana Hodžu. Jeho hlavním úkolem bylo sestavení koalice, která by se stala základem nové vlády. Na rozdíl od Švehlova přístupu, diplomatického a kompromisního, volil Hodža rázný postup, aby zajistil podporu pro agrárníkový návrh na zavedení nového celního zákona. Tento návrh podporovala strana německých zemědělců Bund der Landwirte i maďarští agrárníci. Lidová strana byla ochotná hlasovat pro celní zákon jen v případě, že parlament přijme úpravu zákona o zvýšení platů duchovenstva. Tento návrh podpořila i německá strana křesťansko sociální se slovenskou ľudovou stranou. Jednání s ľudovou stranou a jejich vstup do koalice se nesetkalo s nadšením českých stran. Důvodem se staly separatistické proklamace některých představitelů ľudové strany. Nakonec vstoupila ľudová strana do vznikající koalice s podmínkou, že se jejich hlasování zatím omezí jen na zákony o clech a platech duchovenstva. Jako problematické se ukázalo jednání s národně demokratickou stranou. Nesouhlasila se zvýšením cel všech zemědělských produktů, protože se obávala odvetných opatření států, do nichž čs. průmysl exportoval. Svůj vstup do koalice podmínila přijetím takového zákona, který umožní zvýšení cel jen některých zemědělských produktů, přičemž pro státy, s nimiž mělo Československo

uzavřené obchodní smlouvy, budou stanoveny nižší sazby. Po nesnadném vyjednávání se Hodžovi podařilo sestavit koalici, která přijala zákony o clech, platech duchovenstva a státních zaměstnanců.

Novou vládu sestavoval Švehla po návratu do vlasti v září 1926. Je možné domnívat se, že Švehla během svého léčebného pobytu v Karlových Varech vyčkával, až se sníží napětí mezi politickými stranami. Pod rozhodným prezidentovým tlakem ukončil léčbu a svojí autoritou vnesl na politickou scény klid a pořádek. Základ nové koalice vytvořili agrárníci spolu s lidovou stranou, k nim se přidala strana německých zemědělců, německá křesťansko sociální strana, živnostenská strana, a posléze též národní demokraté s lidovou stranou.

Účastí německých stran ve vládě byl naplněn duch čs. ústavy, protože všechny národnosti v Československu měly mít možnost podílet se na vládě. V zahraničí byla účast Němců přijímána jako stabilizace československé demokracie. Svoji spokojenost se zapojením německých zástupců do politiky vyjádřil Švehlovi i T. G. Masaryk v dopise, který mu zaslal několik dnů po jeho jmenování předsedou vlády. Vstupu Němců do vlády předcházelo v roce 1922 rozdělení německé fronty na dvě části. Strany křesťansko sociální a německých zemědělců vytvořili *Arbeitsgemeinschaft* a němečtí nacionalisté a národní socialisté *Kampfgemeinschaft*. Němečtí sociální demokraté svou účast v těchto blocích odmítli. Ve volbách v roce 1925 vzrostl počet hlasů strany německých zemědělců o sto procent, což je vyneslo na první místo mezi německými stranami. Větší počet hlasů obdržela i strana křesťansko

sociální, naopak poklesl zájem voličů o německou sociální demokracii. Názorový vývoj Němců vedl obě zmiňované nesocialistické německé státoporné strany ke vstupu do koalice.

Čeští sociální demokraté svou účast v nově se formující koalici odmítli s poukazem na rozložení sil mezi pravicí a levicí. Vstup do státoporné opozice proklamovali sociální demokraté ústy svého předáka dr. Meissnera. Veřejnost přijala vznik tzv. panské koalice s úlevou. Tuto koalici vládu, v jejíž čele stál Švehla, tvořily strany : agrární, lidová, živnostenská, německá agrární, německá křesťanskosociální a Slovenská strana ludová.

5.3 Třetí Švehlova vláda

12. října 1926 byla jmenována prezidentem republiky 3. Švehlova vláda. Ministry se stalo i pět odborníků bez politické příslušnosti. Prostřednictvím těchto ministrů se Švehlovi dařilo zasahovat do jejich resortů, aniž by musel překonávat odpor politických stran, které delegovaly do vlády své ministry.

Začátkem roku 1927 vstoupila do vládní koalice ludová strana což pobouřilo část "čechoslovakistických" slovenských poslanců. Švehla si zřejmě uvědomoval, že je nutné otupit ostří politického negativismu a zbavit ludovou stranu separatistických tendencí prosazovaných V. Tukou. Spolupráce ludáků s vládou se však ukázala

dočasnou a skončila po odsouzení Tuky za velezradu v říjnu 1929. Národní demokraté se odhodlali vstoupit do vlády roku 1928, přestože měli vážné výhrady k účasti německých stran.

Hospodářský program vlády vypracoval Švehla spolu s Karlem Englišem, podle jeho finančního plánu na 10 až 15 let dopředu. Program byl předložen parlamentu při schvalování rozpočtu na rok 1927. Základními hospodářskými požadavky bylo: zvýšení výroby, snížení nákladů jak v soukromém tak státním sektoru a zvýšení exportu. Prvním krokem ke zvýšení produktivity hospodářství bylo snížení úrokových sazeb bank, neboť brzdily rozvoj podnikání. Po snížení úrokových sazeb nastal rychlý hospodářský vzrůst, který se projevil i poklesem nezaměstnaných na rekordní minimum třicet dva tisíc. Také se podařilo předčasně splatit v hotovosti americkou půjčku, což vyvolalo v zahraničních finančních kruzích údiv. Sněmovna též přes odpor socialistů přijala vládní návrh na zlevnění sociálního pojištění a další důležité zákony.

17. prosince 1927 byla schválena dohoda s Vatikánem ve formě Modu vivendi, což je druh mezinárodních smluv o otázkách, které se stranám nepodařilo plně a trvale vyřešit. 30. ledna následujícího roku byla ratifikována. Fakticky se jednalo o plné uznání československého státu Vatikánem. Benešovi se podařilo dosáhnout dohody, podle níž žádná část československého území nebyla pod správou zahraniční církevní autority. Nově vymezené hranice diecézí kopírovaly státní hranice.

5.4 Odchod z politické scény

Během roku 1927 se prudce zhoršil Švehlův zdravotní stav. V říjnu odešel do domácího léčení, ale počítal s návratem na politickou scénu v den oslav prezidentových narozenin 7. března 1928. Toho dne ho však postihl mohutný srdeční záchvat, který znamenal faktický konec jeho státnické práce. Přestože se agrární strana snažila během následujícího roku zastírat Švehlův skutečný zdravotní stav, prezident na něho vyvíjel tlak, aby určil svého nástupce. Na úřad předsedy vlády Švehla oficiálně rezignoval 1. února 1929. Nadále zůstal předsedou strany až do své smrti 12. prosince 1933 a z této funkce se snažil nadále ovlivňovat naši politiku.

6. Švehla a Masaryk

Jaký byl vztah dvou největších politiků první republiky, Antonína Švehly a prvního československého prezidenta T.G.Masaryka. Obě osobnosti diametrálně rozdílné, Masaryk - filosof, politolog, vědec, vzdělaný člověk, který byl dokonale obeznámen se světovou kulturou na druhé straně Švehla - sedlák, praktik, který řešil dramatické politické situace pomocí kompromisů a přeci k sobě měli velice blízko. Přátelská spolupráce obou - řečeno slovy významného novináře té doby Gustava Winttra - začala jako manželství z rozumu, jež se postupně přetvářelo v manželství z lásky.¹⁾ Švehla s Masarykem se stýkali od roku 1907, kdy se Masaryk stal říšským poslancem. V té době musel, v určitých případech, vyhledat Švehlu, který řídil agrární delegace ve Vídni. Na začátku války se pak Masaryk účastnil schůzek poslanců u Švehly. Když psal prezident Světovou revoluci, potřeboval se seznámit s domácí politikou v letech 1914 - 1918. Jeho svědectví o tom je zajímavé a pro Švehlovu osobu příznačné: „Dověděl jsem se dost zajímavého. Mně šlo o problém mezinárodního práva, daný faktem, že spojenecké vlády, zejména velmoci, uznaly naši státní samostatnost před legálním rozdělením Rakousko-Uherska. To byl právní význam uznání naší první zahraniční vlády a naší armády, je to docela něco nového v platném mezinárodním právu. Vznikla tím otázka o významu 28. Října. Dnes se tím problémem pilně zabývají právníci zahraniční, se Švehlou

jsme tenkrát důkladně probírali celou situaci doma za války a postup našich politiků. Když jsem knihu měl napsánu, dal jsem mu části jednající o poměru akce zahraniční a domácí, žádal mne, abych ho nestavěl v popředí jako vůdce domácí politiky, a proto jsem v tom smyslu to a ono změnil." To svědčí znovu o Švehlově veklorysé kritičnosti a skromnosti. T.G.Masaryk si přál, aby hned po válce byl Švehla ministerským předsedou, protože poznal jeho politické schopnosti. Ty ovšem Švehla i tentokrát jasně prokázal; rozpozná, že jeho pravá chvíle ještě nepřišla a že mnohem užitečnější práci vykoná v pozadí, jako ministr vnitra.²⁾ Švehlova spolupráce s Masarykem zesílila, když se v roce 1922 stal ministerským předsedou. Premiér dobře pochopil, že Masarykův respekt a autorita doma a zvláště v zahraničí se musí stát důležitým stavebním kamenem mladého demokratického státu. A prezident zas jako bystrý znalec lidí poznal, že republika potřebuje zejména muže Švehlova typu. Oběma šlo především o stát a z jejich vzájemné spolupráce pro zajištění jeho klidu, prosperity a demokratického charakteru se zrodilo i jejich opravdové přátelství. Pro československý stát mělo toto přátelství neobyčejnou cenu, F. Peroutka o něm v jednom z projevů k domovu v roce 1933 řekl, že "je znal oba dobře, ale nemohl říci, kdo měl na koho větší vliv, zda Masaryk na Švehlu či Švehla na Masaryka. Masaryk založil pozici státu mezinárodně, ale ve vnitřní politice měl více vlivu Švehla".³⁾ Jelikož jak již bylo řečeno, jejich přátelství nebylo pouze politické, oba přátelé se vzájemně navštěvovali a to téměř pravidelně. Samozřejmě první

návštěvy byly oficiální a konaly se zhruba dvakrát týdně, kdy Švehla navštěvoval Masaryka na Hradě, kde řešili státní záležitosti. Brzy se začali navštěvovat i soukromě, a to v Lánech a o prázdninách v Topolčiankách a v Bystročce. Prezident oplácel premiérovi návštěvy na statku Švehlových v Hostivaři, kam jezdil vždy v neděli. V domácím prostředí se cítil dobře, procházel se po zahradě, kde měl pocit volnosti. Jeden pamětník na to vzpomínal: "Avšak jedné neděle se přihodilo, co vzrušilo nervy i Švehly samého. Jednu neděli né a né Masaryka najít, ačkoliv ho hledal kde kdo. Masaryk jakoby se propadl a pomyšlení, že se u Švehlů ztratil prezident, dokonale Švehlu zneklidnilo. Nakonec se přece jen našel. Vylezl na zahradě na hradní zídku a pěkně tam na sluníčku ležel a usnul. To se ví, že z toho bylo plno radosti a smíchu. Ale Švehla z této epizody vyvodil závěr. Brzy byla u Švehlů četnická stanice."4)

Ač nebyl premiér tak vzdělaný jako prezident, vedli společně dlouhé debaty, v nichž se hovořilo nejen o politice, ale také o českých dějinách, filosofii a o všem co je zajímalo. Masaryk na to vzpomínal: "Nejen otázky náboženské a filosofické, nýbrž i problémy hospodářské, obzvláště pozemková reforma a zrušení šlechty, žádaly si pohledy do naší historie. Švehla velmi usilovně přemýšlel o smyslu našich dějin v jednotlivých údobích, bylo mně potěšením poslouchat jeho názory, patrně samostatně a často originálně koncipované. Švehla se vzdělával a stále vzdělával sám, byl člověk myslivý, nadaný velkou inteligencí v nejlepším slova smyslu. Neměl vad obyčejných samouků, zejména neukazoval nikdy, že

mnoho ví, byl jako pravý myslitel skromný. Myslitel zná dobře, že naše poznání je skromné, mnohokrát ve své skromnosti litoval, že se mu nedostalo dost vědecké systematickosti. Jsem si jist, že by návštěva vysokých škol nebyla pokazila jeho vrozenou podnikavost a soudnost."

Jejich společným rysem ve vztahu k lidem byla ochota a schopnost sbližovat se s nimi, poznávat je v myšlení a v práci, získávat jejich sympatie a z toho všeho těžit i pro vlastní jednání. Na druhé straně je třeba se také zmínit o odlišnostech těchto dvou osobností jako např. neústupnost, pokud Švehla v něčem ustoupil nebo spíše trochu couvl, byl to od něj pouze dočasný taktický manévr. Když se podíváme na slovní vyjadřování, Masaryk se nikdy o lidech nevyjadřoval urážlivě nebo dokonce hrubě, ale Švehla si leckdy počínal trochu obhrouble a použil výrazy, které se mohly ostatních dotknout, možná právě tady je Švehlův nedostatek, který by mohlo napravit vyšší vzdělání.

I přes rozdílné názory jako např. rozlučka církve a státu (prezident byl pro rozlučku, Švehla ji však v dané chvíli nepovažoval za prospěšnou, a dokázal Masaryka svými argumenty, které vycházeli zejména ze zkušeností a Švehlova "selského rozumu" přesvědčit), začal Masaryk kolem roku 1925 uvažovat, že by se Švehla mohl stát jeho nástupcem; od počátku počítal s Benešem a Švehla souhlasil. Když proti Masarykovi a Benešovi zdvíhal odpor, který byl zřejmě zapříčiněn Masarykovou ochrannou rukou, kterou nad Benešem neustále držel, Masaryk oznámil Švehlovi, že by právě on mohl být prezidentským

nástupcem. Protože nezná jazyků, není společenský a pro reprezentaci musil by mít dobrý poměr k Benešovi, který by obstarával reprezentaci.⁵⁾Švehla tento návrh odmítl a zasloužil se o to, aby ve volbách 1927 opět zvítězil T.G.Masaryk. Zastával názor, že hlavou státu by měl být nepochitík, člověk, který má stát především reprezentovat. Vyjádřil to ve výroku, který zaznamenal Čapek:

“Když jsem prvně viděl prezidenta v bílém, řekl jsem hned Hůzovi, aby mu dal ušít aspoň šest takových šatů. A aby mu je dával, kdy to jen půjde. Že to je ohromná věc pro stát, když je prezident krásný.

7. Pedagogický význam

Antonín Švehla a jeho význam pro vznik a vytvoření Československa se může stát motivačním, výchovným, informativním a vzdělávacím prostředkem, a to, jak pro žáky vyššího stupně základních škol, tak pro studenty středních škol.

Motivačním prostředkem se práce stává, díky zdůraznění Švehlovy píce, snahy, houževnatosti a schopnosti sebevzdělávání. Jak se mohl z člověka, který byl odmala předurčen pouze k vedení rodinného statku, stát jeden z pěti nejdůležitějších mužů, kteří se zasloužili o vznik a ranný vývoj nového československého státu. Nastíněn je i nesobecký způsob jednání, který vedl k prospěchu celého národa. Jako i mírnost a nenápadnost jednání, které by ostatní, a nejen politici dávali právem na odiv.

Dále pak výchovný přínos, který bych viděla hlavně v nezištné práci pro republiku, kdy prospěch státu a je osobním zadostiučiněním.

Pro všeobecnou informovanost a schopnost porovnání a srovnání historických událostí, má tento životopis také svůj význam. Nastiňuje období první republiky, z co možná nejširšího záběru, samozřejmě vše v rámci působení Antonína Švehly a jeho přístupu k řešení prvorepublikových politických i společenských problémů. Žáci si mohou potvrdit, že ač se jedná o období začátku minulého století, doby jejich praprarodičů, je podobnost s dnešní politicko-sociální situací překvapující.

Osobnost samotného Švehly může, v případě žáků základních škol, mírně ustoupit do pozadí. Protože ze získaných informací zjišťujeme, že znalost žáků, co se týká osobností první republiky, velmi omezena. Můžeme se domnívat, že je to způsobeno komunistickým zkreslováním a částečným tabuizováním některých historicko-politických událostí. Švehlův životopis by měl přispět k vyrovnanému pohledu na toto historické období a poukázat na osobnost, která se o naši moderní národní svébytnost výrazně zasloužila. Už jen pouhá znalost a schopnost zařadit Švehlu do správného období by byla adekvátní ozvěnou.

Na rovině vzdělávací, která je určena a zaměřena na žáky vyšších tříd se jedná zejména o předmět politologie, se může jednat o konkrétní, teoretické znalosti práva. Jako jsou například základní rysy a principy demokracie a jejich aplikace v každodenním politickém životě. Žáci by si měli uvědomit význam demokratického zřízení a důvody, které vedou národy ke změnám od monarchie k republice, jako tomu je v našem případě. I tak aktuální téma, jako je rozšiřování Evropské unie a problémy to přinášející lze srovnávat a lépe pochopit díky uvědomění si národnostní problematiky během vzniku a utváření našeho prvního, demokratického státu.

Zvolenou formou diplomové práce je životopis. Sama forma má důležitý motivační význam, který je z hlediska pedagogiky značně opomíjen. Opět poukazují na negativní vliv komunistického zřízení, kdy se životopis stal spíše bezcennou, propagandistickou literaturou omezenou na osobnosti spojené s komunistickým hnutím. Je jisté, že tento zásah nelze překonat během několika málo let.

Vhodně zvolené životopisy by se měly stát součástí doporučené školní četby. Samozřejmě, osobnosti by měly být vybírány adekvátně věku žáků, a to s ohledem na náročnost a určitou měrou na zábavnost.

Závěr:

Chceme-li zhodnotit Švehlův přínos pro československou politiku, je vhodné rozdělit jeho práci na několik částí.

V první řadě je třeba zmínit jeho zásluhy o rozvoj agrární strany. Podařilo se mu sjednotit rolníky do politické síly, která byla schopná prosadit své zájmy. Jako jeden z prvních českých politiků si uvědomil, jakou sílu má tisk. Jeho prostřednictvím se snažil ovlivňovat a organizovat masy venkovských obyvatel, do té doby neangažované v politice. Díky Švehlovi organizačnímu talentu, s nímž budoval a podporoval místní stranické organizace, začal vzrůstat zájem o agrární stranu. Před Švehlovým vstupem do agrární strany tvořily nejvýznamnější část voličů střední a velcí sedláci. Za skutečně masovou stranu je možné považovat agrárníky až od roku 1911, kdy po volbách vytvořili největší poslanecký klub v říšské radě. V té době byl Švehla již dva roky v čele strany. Během první světové války se Švehlova role začala měnit ze stranické na státnickou.

Od období vzniku Československa je možné hovořit o Švehlovi jako státníkovi. Jeho zásluhou se podařilo zabránit hladu v českých zemích koncem první světové války. Na vrchol politické kariéry se dostal během říjnových událostí roku 1918. Švehla se významně podílel na třech stavebních pilířích nového státu. Je to příprava převratu 28. října, pozemková reforma a tvorba nové ústavy. Po vstupu do vlády na místě ministra vnitra

zorganizoval státní správu. Dokázal rovněž sjednotit základní postup československých státotvorných stran a zajistit tak relativně hladkou činnost parlamentu a vlád. Ministerským předsedou se stal teprve poté, co byla stabilizována politická a hospodářská situace po první světové válce. Aby bylo možné pochopit, jakým způsobem se udržel na vrcholu politické scény, je třeba rozebrat jeho osobnost.

Antonín Švehla byl mistrem kompromisů. Vynikal schopností nalézt střední cestu mezi znesvářenými stranami, což se osvědčilo v překonávání nesčetných koaličních sporů. Dařilo se mu jasně prohlédnout podstatu věci. Na veřejnosti příliš nevystupoval, protože nepatřil k dobrým řečníkům. Ve svých projevech se vyjadřoval přímo a neváhal použít ani lidových výrazů. Z toho důvodu dával přednost přímému jednání za zavřenými dveřmi. Engliš tvrdil, že Švehla byl znalcem politické psychologie a dokázal odhadnout míru únosnosti osob, s nimiž jednal. Nedosáhl vysokoškolského vzdělání a k rozhodování používal "selského rozumu". Své postavení získal nejen díky své pracovitosti a houževnatosti, ale i díky politické obratnosti a znalosti poměrů na venkově. Celý život prožil převážně na svém statku v Hostivaři. Dokázal tedy pochopit a vžít se do problémů, které voliče agrární strany sužovaly. Navíc svedl překročit tento "stavovský rámeček" a tím přivést do agrární strany též část městských vrstev a inteligence, takže česká agrární strana se stala od počátku 20. let do jeho smrti nejen naší nejvlivnější stranou, nýbrž i nejvýznamnější stranou svého typu v celé Evropě. Přestože se neřídil žádnou

zvláštní ideologií a státní věci spravoval sice hodně pragmaticky, ale současně s nadhledem a s citem dobrého hospodáře. Antonína Švehlu lze právem zařadit mezi nejvýznamnější politiky tzv. první republiky. Současnému českému venkovu i celé politické scéně by velmi prospěla osobnost Švehlova formátu.

Citovaná díla:

Kapitola 1. Život a politika

1.1 Život Antonína Švehly a politické působení před 1. světovou válkou

- 1) Frankenberger Otakar, cit.dílo ,str.88
- 2) Uhlíř Dušan, cit.dílo ,str.128-129
- 3) Frankenberger Otakar, cit.dílo ,str.148-150
- 4) Frankenberger Otakar, cit.dílo ,str.171

Kapitola 2. Agrární strana

2.1 Vznik a vývoj agrární strany

- 1) Uhlíř Dušan, Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu 1918-1938, Praha 1988 str.34-37
- 2) Frankenberger Otakar, Antonín Švehla v dějinách československé strany agrární, Praha 1931 str.49-53
- 3) Frankenberger Otakar, cit.dílo ,str. 73
- 4) Uhlíř Dušan, cit.dílo ,str. 14
- 5) Frankenberger Otakar, cit.dílo ,str.81
- 6) Frankenberger Otakar, cit.dílo ,str.141

2.2 AGR během I.svět války

- 1) Peroutka Ferdinand, Budování státu 1918-1922, str.15-17
- 2) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.43-45
- 3) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.59-61

Kapitola 3. Vzik Československa

3.1 28.říjen

- 1) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.69-92
- 2) Klimek Antonín, Boj o hrad 1., str. 55-56

3.3 Vznik rudozelené koalice

- 1) Klimek Antonín, Boj o hrad 1., str. 55-66
- 2) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.1817-1818
- 3) Uhlíř Dušan, cit.dílo, str.17-18

4.2 Švehlův podíl na tvorbě ústavy

- 1) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.933-946
- 2) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.922-932

4.3 Vznik tzv. Pětky

- 1) Klimek Antonín, Boj o hrad 1., str.149-154
- 2) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.1385-1394

Kapitola 5. Švehla v čele vlády

5.1 Švehla předsedou vlády

- 1) Klimek Antonín, Boj o hrad 1., str.196-203
- 2) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.1622-1633
- 3) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.1649-1660
- 4) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.1742-1745
- 5) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.1811-1814
- 6) Peroutka Ferdinand, cit.dílo, str.1737-1739
- 7) Klimek Antonín, Boj o hrad 1., str. 269-280

Kapitola 6. Švehla Masaryk

- 1-5) Hanzal Josef, Antonín Švehla, str. 33-36

Použitá literatura:

- Balík S., Holoušek V., Holzer J.: Politický systém českých zemí 1848-1989, Brno: Masarykova univerzita v Brně 2003, 180 str. ISBN 80-210-3307-X
- Gašparíková A.: U Masarykovců, Bratislava: Academic electronic press 1995, 303 str. ISBN 80-967366-4-7
- Hanzal A.: Antonín Švehla, Jinočany: H&H 1993, 55 str. ISBN 80-85467-13-X
- Hanzal A.: Edvard Beneš, Praha: Mladá Fronta 1994, 56 str. ISBN 80-204-0445-7
- Klimek A.: Vítejte v první republice, Praha: Havran 2003, 301 str. ISBN 80-86515-33-8
- Klimek A.: Velké dějiny zemí koruny české, 1918-1929, Praha: Paseka 2000, 821 str. ISBN 80-7185328-3
- Klimek A.: Boj o hrad, Praha: Panevropa, 1998, 591 str. ISBN 80-86130-02-9
- Klimek A.: Říjen 1918, Praha: Paseka, 1998, 279 str. ISBN 80-7185175-2
- Kolář F.: Politické elita meziválečného Československa 1918-1938, Praha: Pražská edice 1998, 302 str. ISBN 80-901509-8-5
- Kuklík J.: Vznik Československého Národního výboru a Prozatímního státního zřízení ČSR, Praha: Karolinum 1996, 196 str. ISBN 80-7184-138-2
- Malíř J., Marek P.: Politické strany: 1861-1938, Brno: Doplněk 2004, 1021 str. ISBN 80-7239-178-X

- Miller D.E. :Antonín Švehla: mistr politických kompromisů: Praha: Argo 2001, 359 str. ISBN 80-7203-366-2
- Peroutka F. : Budování státu I. II.: Praha: Academia 2003, 867 str. ISBN 80-200-1121-8
- Smetanová J. :T.G.M. Proč se neřekne pravda? : Praha: Primus 1996, 324 str. ISBN 80-85625-67-9